

SALAMANDRA VE MERTENSIELLA CİNSLERİNİN
SİSTEMATİK MÜNASEBETLERİ*

Necla ÖZETİ

(Ege Univ. Fen Fak. Sistematik Zooloji Kürsüsü)

Salamandridae familyasından çok eskidenberi bilinen *Salamandra* genusunun oldukça geniş bir yayılış sahası vardır. Bütün batı ve orta Avrupa, İtalya, Korsika, Balkan ve Yunanistan, Kuzey Batı Afrika sahili Trakya ve Kuzeybatı Anadolu, Doğu Toroslardan Lübnana kadar uzanır. Bu alanda iyi bilinen iki species ile temsil edilir: *S. Salamandra* ve *S. atra*.

Mertensiella cinsinin ise şimdiye kadar bilinen iki species'i de relict olarak yaşamaktadır. *M. caucasica*, bir dağ formu olup Kafkas sıradağlarının güneyinden Trabzon'a kadar olan bölgede yaşar. Diğer species, *M. luschani*, ise iki subspecies ihtiva eder. Nominar ırkın dağılış sahası; güneybatı Anadolu'da terra typica'sı Tortukar olan Fethiye civarındır. İkinci ırk olan *M. I. helverseni* (Pfeper, 1963) ise sadece Carpathos adasından bilinmektedir.

Uzun zamandanberi bu iki cinsin akrabalığı münakaşa konusu olmuştur. İlk defa Waga (1876) Kafkasyada yaşayan salamandridi ince uzun narin vücut yapısına dayanarak *Salamandra*'dan farklı olduğunu düşünüp yeni bir cins *Exaeretus causicus*, yapmıştır. Fakat bu genus ismi daha önceden başka bir hayvana verilmiş olduğundan WOLTERSTORFF (1925) bunu Fethiyede yaşayan formla beraber *Mertensiella* diye isimlendirmiştir. Kendisine göre bu genus'un karakteristiği 3-4 mm kadar yüksekliğinde bir dereceye kadar hareket edebilen öne doğru meyilli parmak gibi bir çıkıntının erkeğin kuyruk kaidesinde mevcudiyetidir. Bundan başka bu iki species, erkeklerin kollarında bir şişkinliğin bulunması ve daha dar vücut şekilleriyle (hernekadar *M. luschani* vücut şekli itibariyle *Salamandra* ya bir yakınlık gösterirse de) *Salamandra* genus'undan ayrılırlar.

* Bu konuşmanın tam metni, tebliğler basılmak üzere iken geriye alınır sak bu özeti yayımlanması istenmiştir.

Gerek *luschani* ve gerek *causica* species'leri üzerinde bugüne kadar etraflı bir çalışma yapılmadığı için *Mertensiella* ile *Salamandra* cinslerinin münasebeti, yukarıda adı geçen species'lerin dış morfoloji ve osteolojisi bu travayda detaylı olarak incelenerek aydınlatılmağa çalışılmıştır.

Dış morfolojik ve osteolojik müşahedelere göre her üç species de birçok müşterek karakterler olduğu ve *luschani*'de ise bazı karakterlerin (kafatası genişliği ve umumî şekli, maxilla, pterygoid ve squamosol ların şekil ve cesameti, vücut şekli ve kuyruk uzunluğu) intermediyer olduğu görülür.

İlk bakışta, daha önceki araştırmacıların WOLTERSTORFF, 1925, WOLTERSTORFF, LANTZ ve HERRE, 1936, MERTENS, 1942, EISELT, 1957, BAŞOĞLU ve FREYTAG, 1958) yaptığı gibi *luschani* ve *caucasica*'yı *Mertensiella* genus'u içine koymak çok iyi görünür. Burada genus karakteri olarak constant tek bir karakter vardır, o da *luschani* ve *caucasica* erkeklerinde kuyruk kaidesindeki çıkıntıdır. İlâveten, premaxilla, nasal ve oticoccipitaller bu iki species'de birbirine benzerler, fakat bir dereceye kadar varyasyon vardır. Bazı istisnai ve mühim hallerde vardır. Meselâ incelenen *luschani* materyeli arasındaki bir nümunedeki premaxilla tıpkı *salamandra*'nıninki gibiydi. Diğer taraftan *caucasica* da cervical vertebra, kalça kemeri ve göğüs kemerinin bazı karakterleri *luschani*'den ziyade *salamandra*ya benzer.

Böylece bu çalışma şimdiki halde mevcut genus *Mertensiella*'yı *Salamandra*'dan ayıracak mühim osteolojik karakterlerin olmadığını gösterir. Bilhassa karakterlerin bu specieslerde birbiri içine girmesi ve *luschani*'nin intermediyer pozisyonu iki ayrı genus tefrikine mani olur.

Kanaatimize göre en uygun ihtimal iki subgenus'un mevcudiyetini kabul etmektir. *Luschani* ve *caucasica* erkeklerinin kuyruk kaidesinde çıkıntının mevcudiyeti bu species'lerin yakın akrabalığına delâlet eder. Bu karakter ve bununla beraber yukarıda ana hatları verilen diğer karakterler bu iki species'in müşterek ve *salamandra* ile *atra*'nıninkinden farklı bir ecdattan geldiğini gösterir. Tarihçesi ve fonksiyonu bilinmeyen bu kuyruk çıkıntısı sekonder sexuel bir karakter olup *luschani* ve *caucasica*'yı diğer species'lerden (*salamandra* ve *atra*) ayıran yegâne karakterdir. *Luschani* ve *caucasica* ile *salamandra* ve *atra* species'leri *salamandra* genusu içinde mukayese edildiklerinde aralarındaki fark azdır. İlâveten, *luschani*'nin intermediyer pozisyonu *Mertensiella* genus'unun tesisini lüzumsuz kılar. Böylece bu dört species *salamandra* genus'u altında toplanmalıdır. Mamafih bu dört species iki farklı grup içinde tezahür ettiği için *luschani* ve *caucasica*'nın *Mertensiella* subgenus'u içinde olması uygundur.